

ЛАТИНОМОВНИЙ СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Трофимук М.С. Латиномовна література України XV–XIX ст.: жанри, мотиви, ідеї. – Дрогобич: Коло, 2015. – 390 с.

Після політичного об'єднання Польщі та Литви у Річ Посполиту (1569 р.) Україна-Русь, яка до того перебувала у складі Литовського князівства, автоматично ввійшла в політичний союз. Попри історичні, політичні, соціальні мінуси цього процесу, Україна одержала можливість прилучитися до загальноєвропейських культурних цінностей, вироблених добою Ренесансу та Реформації.

Дослідники цього періоду в історії українського письменства акцентували переважно на пам'ятках, створених книжною мовою ("руською", "словенською"), в основі якої ще із часів Київської Русі була старослов'янська. Так, окреслювався літературний корпус творів цього часу, але він був далеко не повним, бо література творилася ще польською та латинською мовами. Цю обставину зауважували І. Франко, М. Возняк, проте значна кількість іномовних пам'яток, написаних українськими авторами, так і не вводилася в український літературний простір в основному через відсутність перекладів. Останнім часом перекладено та опубліковано десятки польськомовних і латиномовних творів, що дало можливість не тільки повніше уявити літературний процес того часу, а й цілком аргументовано стверджувати: "Давня література була багатомовною, і ми ніколи не збагнемо літературного процесу в Україні, коли не приймемо беззастережно цього постулату" (В. Шевчук, "Муза Роксоланська", Т. 1, с. 19). Помітне місце у цьому процесі посіла латиномовна література – невід'ємна складова літературного буття давньої України.

Монографія "Латиномовна література України XV–XIX ст.: жанри, мотиви, ідеї" Мирослава Трофимука – результат понад двадцятилітнього дослідження. Це перший комплексний огляд літератури латинською мовою в українському літературознавстві. Праця складається із трьох розділів. Перший, "Історія дослідження латиномовної літератури", присвячено огляду історії питання. Тут автор докладно розглядає праці літературознавців, філософів та істориків, які впродовж XIX–XXI ст. займалися перекладом, аналізом і публікацією латиномовних джерел (курсів навчальних дисциплін, літературних

творів, віршованих і прозових, а також епістолярю).

Учений не обмежується описом процесу дослідження латиномовної спадщини в Україні, а подає інформацію про аналогічні студії у Білорусії, Росії та Польщі. Це цілком мотивовано, адже латиномовна література певною мірою становить спільну культурну спадщину всіх названих країн. Справедливе також зауваження М. Трофимука про наявність неформальної "Львівської школи новолатиністичних студій", адже перекладачі й дослідники латиномовних текстів – це переважно випускники класичної філології Львівського університету.

Одна з головних проблем оцінки латиномовної літератури – це визначення національної належності творів, які писалися латинською впродовж XV–XIX ст. Латинь протягом цього часу була мовою Церкви, науки і поезії, культурного спілкування міжнародної наукової та мистецької еліти, тому практично всі латиномовні твори належать не якійсь одній національній культурі, а можуть бути віднесені до кількох культур одночасно. Позитивом монографії вважаємо перелік критеріїв, за якими конкретний твір можна зарахувати до власне української культури.

Другий розділ "Огляд літературного процесу України латинською мовою" складається із п'яти підрозділів, у яких аналізуються тексти латинською мовою тридцяти авторів, які творили впродовж XV–XIX ст.: Юрія Дрогобича (1540–1494), Павла Русина з Кросна (1470–1517), Миколи Гусовського (1480–1533), Георгія Русина з Тичина (1510–1586 / 1591), Станіслава Оріховського (1513–1566), Івана Русина з Туробіна (1511–1575), Григорія Чуя Русина (1523–1573), Себастьяна Кленовича (1545–1602),

Симона Пекаліда (1567–1601 / 1616), Івана Домбровського (помер 1620 р.), Бартоломея Зиморовича (1597–1677), Івана Ужевича (середина XVII ст.), Стефана Яворського (1658–1722), Пилипа Орлика (1672–1742), Іларіона Ярошевицького (помер 1704 р.), Теофана Прокоповича (1681–1736), Партенія Родовича (помер 1689 р.), Григорія Вишневського (помер 1696 р.), Івана Нарольського (курс філософії 1708 р.), Нектарія Трояновського (курс 1723–1724), Гната Бузановського (помер 1748 р.; поетика 1730 р.), Павла Конюскевича (1705–1770), Тихона Александровича (1714–1746), Георгія Кониського (1717–1795), Михайла Довгалевського (курс поетики 1736 р.), Григорія Сковороди (1722–1794), Іриней Фальковського (1762–1823), Василя Довговича (1783–1849).

Автор обрав хронологічний принцип подачі матеріалу. Підрозділи 1 (“Віршовані твори XV–XVI ст.”) і 2 (“Віршовані твори XVII–XVIII ст.”) другого розділу присвячені огляду біографій та аналізу тематики та художніх засобів віршованої літератури латинською мовою; підрозділи 3 (“Проза XV–XVI ст.”), 4 (“Епістолярні жанри і похідні: “епістолії багатомовні” versus “офіційний епістолярій”) і 5 (“Курси нормативних дисциплін”) – відповідно, прозовим творам. Огляд прози обмежено аналізом епістолярних жанрів, а також політичних документів (універсалів, міжнародних договорів); ширше розглянуто літературну спадщину Станіслава Оріховського. Крім того, подано інформацію про курси нормативних дисциплін – граматики, поетики й риторики. Науковець веде мову про авторів і твори, які він свого часу опрацював як перекладач і дослідник.

Третій розділ (“Основні жанри і теми латиномовної літератури України”) складається із трьох підрозділів. Перший із них (“Жанри латиномовної галузі літературного процесу XV–XIX ст.”) присвячено оглядові жанрової структури латиномовної літератури. У другому (“Провідні мотиви та чільні ідеї латиномовної літератури XV–XIX ст.”) ідеться про головні ідеї та провідні мотиви латиномовної творчості протягом XV–XIX ст. У третьому підрозділі (“Художність

літератури епохи Бароко, зокрема латиномовної галузі”) розглянуто особливості художності латиномовної літератури.

У висновках (“Функції латиномовної літератури у процесі становлення української літератури ранньомодерного часу”) підсумовуються основні результати дослідження. Автор називає функції латиномовної літератури у процесі творення української культури, окреслює вплив ренесансної теорії на творення новітньої жанрової структури української літератури. Наголошено на тому, що саме латиномовна література, яка творилася для освіченого реципієнта, зокрема і з інших країн Європи, містить пояснення багатьох реалій культурного і політичного життя, які відсутні в україномовній літературі XV–XIX ст.

Дослідження проведене на основі аналізу значного масиву рукописних та друківаних оригінальних джерел XV–XIX ст. Водночас, як заявлено у передмові, автор відбирав для аналізу переважно перекладені українською мовою твори, щоб полегшити сприйняття матеріалу реципієнтові, який не знає латинської мови. З тією ж метою вчений увів до монографії словник спеціальних та рідковживаних термінів: тут подано тлумачення літературознавчої термінології античної і ранньомодерної епох, де пояснено рідковживані терміни і продемонстровано схеми віршування.

Монографія “Латиномовна література України XV–XIX ст.: жанри, мотиви, ідеї” М. Трофимука – оригінальне самостійне дослідження, яке вже певною мірою апробоване в українському літературознавстві: крім кількох десятків статей, чимало дослідженого матеріалу ввійшло до першого та другого томів нової Академічної історії української літератури у 12 томах. Автор, зібравши й систематизувавши наукову й художню інформацію про латиномовну літературу України, відкрив досліднику й читачеві світ давніх пам’яток, який із різних причин був загубився в історії вітчизняного художнього слова, а тепер постав як неодмінна складова частина українського літературного буття за давніх часів.

*Петро Білоус
м. Житомир*

Отримано 16 червня 2015 р.